

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ В УМОВАХ РІЗНОУКЛАДНОСТІ

THE EFFICIENCY OF DEVELOPMENT OF FARMING AGRICULTURAL ENTERPRISES OF DIFFERENT ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS IN THE CONDITIONS OF HETEROGENEITY

У статті проведено кількісний аналіз організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств України. Визначено концептуальні елементи безпосереднього, опосередкованого впливу та елементи, які не беруть участі в процесі виробництва. Доведено, що відсутність або недостатнє приділення уваги до досліджуваних елементів ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств обмежує ефективну роботу сільськогосподарських підприємств і подальший стабільний розвиток економіки держави. Виокремлено, що одними з напрямів ліквідації кризових явищ в організаційно-правових формах сільськогосподарських підприємств є вдосконалення технологічної бази та оптимізація використання всіх матеріальних ресурсів. Досліджено, що проблеми, як стосуються нарощення виробничих потужностей, їх модернізації та технологічного оновлення в галузях сільськогосподарства, повинні належати до найбільш пріоритетних.

Ключові слова: елементи ефективності, організаційно-правові форми, вплив, спеціалізація виробництва, планування.

В статье проведен количественный анализ организационно-правовых форм сельскохозяйственных предприятий Украины. Определены концептуальные элементы непосредственного и косвенного влияния на эффективность сельскохозяйственных предприятий. Доказано, что отсутствие или недостаточное внимание к исследуемым элементам эффективной деятельности сельскохозяйственных предприятий ограничивает эффективную работу сельскохозяйственных предприятий и дальнейшее

стабильное развитие экономики государства. Выделено, что одними из направлений ликвидации кризисных явлений в организационно-правовых формах сельскохозяйственного производства являются совершенствование технологической базы и оптимизация использования всех материальных ресурсов. Доказано, что проблемы, касающиеся наращивания производственных мощностей, их модернизации и технологического обновления в отраслях сельского хозяйства, должны быть наиболее приоритетными.

Ключевые слова: элементы эффективности, организационно-правовые формы, влияние, специализация производства.

Quantitative analysis of organizational and legal forms of agricultural enterprises in Ukraine has been conducted in the article. The conceptual elements of direct, indirect influence and items that do not participate in the production process have been determined. The article proves that the lack or insufficient attention to the investigated elements of effective activity of agricultural enterprises restricts their effective functioning and the further stable development of the state economy. It has been emphasized that one of the directions of liquidation of crisis phenomena in the organizational and legal forms of agricultural enterprises is the improvement of the technological base and optimization usage of all material resources. It has been investigated that problems concerning the increase of production capacities of their modernization and technological renovation in the branches of agriculture should be among the most priority.

Key words: elements of efficiency, organizational and legal forms, influence, specialization of production, planning.

УДК 638.34.82

Баланюк І.Ф.

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Шеленко Д.І.
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Постановка проблеми. Сьогодні сільськогосподарські підприємства усвідомлюють і цілеспрямовано здійснюють заходи для забезпечення високого рівня своєї економічної ефективності.

Для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств і досягнення ними очікуваної економічної ефективності доцільно застосувати такі елементи розвитку підприємства:

- соціальні: соціальна база повинна забезпечувати не тільки потреби виробництва, а й бути спрямована на соціальні потреби кожної людини;
- нормативно-правові, які розробляється державою і використовується у практиці;
- техніко-технологічні: включають забезпечення достатньо надійного рівня техніко-технологічного забезпечення виробництва в певних умовах;

– організаційні: стосуються організації виробництва й умов праці в сільськогосподарських підприємствах;

– управлінські: управління підприємством узагалі та його структурними підрозділами;

– екологічні: все те, що покликане забезпечувати високу екологічну захищеність і надійність розвитку підприємства, у т. ч. збереження ґрунтів від ерозій;

– політичні: включають стан розвитку аграрної політики країни та її реалізацію в регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективності розвитку підприємств присвячено наукові праці багатьох учених-економістів.

П. Хейне виділяє ефективність як позитивний чинник, який часто досліджується економістами, та

характеризує її як результативність використання засобів для досягнення намічених цілей [1, с. 127].

С.І. Михайлов, В.В. Ярова, Г.В. Заєць та ін. розглядають поняття ефективності виробництва як економічну категорію, яка відповідає економічним законам і проявляється в результативності виробництва і показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва [2, с. 229].

Н.В. Маркович, проводячи дослідження даної проблеми, обґрунтовує дві моделі ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Перша модель включає нормативну собівартість і фактичні ціни на сільськогосподарську продукцію. Друга модель, яка є оптимальною для сільськогосподарських підприємств, передбачає нормативну собівартість і ціни з урахуванням обсягів виробництва продукції та різних норм прибутку [3, с. 6, 15].

Т.Ф. Косянчук та Ю.Г. Галкіна, вивчаючи поняття ефективності виробництва, трактують її як комплексне відображення за певний проміжок часу кінцевих результатів використання робочої сили та засобів виробництва [4, с. 123].

В.Г. Андрійчук обґрунтовує показники абсолютної ефективності виробництва, які формують ефективність використання землі сільськогосподарського підприємства і розраховуються діленням валової продукції, товарної продукції та чистої продукції й прибутку на площу сільськогосподарських угідь. Для оцінки ефективності, на його думку, повинна бути взаємодія робочої сили, основних засобів, землі та предметів праці й на це буде впливати співвідношення між одержаними результатами і витраченими ресурсами [5, с. 368].

Н.П. Марцелюх та І.А. Максименко, обґрунтовуючи ефективність суспільного виробництва, розглядають її як категорію, що характеризує результативність виробництва [6, с. 85].

М.Х. Маскон, М. Альберт та Ф. Хедоурі поняття «ефективність» трактували як гідність, оскільки ефективність і економічність – це терміни, які характеризують результативність використання коштів для досягнення цілей [7, с. 253].

Г. Скрипник ефективність виробництва розглядає як узагальнюючу економічну категорію, яка відображається у високій результативності використання живої та уречевленої праці та в засобах виробництва і визначається відношенням одержаних результатів до витрат засобів виробництва й живої праці [8].

Й. Крілек визначає поняття «ефективність» як соціально-економічну категорію, «пов'язану з розвитком продуктивних сил та характером виробничих відносин, властивих певному способу виробництва» [9, с. 26].

В.Г. Черевко зазначає, що узагальнюючим показником результативності функціонування підприємств є рентабельність [10, с. 204].

Реальна ефективність сільськогосподарських підприємств може бути виявлена шляхом застосування норми рентабельності, тобто відношення балансового прибутку до середньорічної вартості основного капіталу і нормативних оборотних коштів [11, с. 293].

В.А. Павчак, Р.А. Іванух та В.Г. Поплавський обґрунтовують критерії для оцінки ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах [12, с. 57].

Група науковців до критеріїв ефективності виробництва відносить обсяг національного доходу на душу населення з урахуванням найменших затрат праці, які можуть використовуватися на різних рівнях [13, с. 231].

С.О. Полятикін вважає, що основним критерієм ефективності є дохід від реалізації [14, с. 111].

О. Вакульський та Л. Драгун розглядають економічну ефективність через показник рентабельності, тобто діленням чистого прибутку на кінцевий результат виробництва [15, с. 54].

Hu Min, Xuwei Huang вважають, що оцінка економічної ефективності дуже важлива для аналізу економічної діяльності підприємства, яка є комплексною багатоваріантною та корельованою системою проблемою [16].

Постановка завдання. Актуальність визначених питань, щодо функціонування сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм в умовах різноукладності дала нам змогу провести кількісний аналіз розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств України, визначити концептуальні елементи безпосереднього, опосередкованого впливу та елементи, які не беруть участі в процесі виробництва. Основною метою проведених досліджень у статті є застосування системного підходу до проблем ефективності розвитку сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм в умовах різноукладності.

Для висвітлення цієї проблеми нами використано матеріали аналітичних досліджень учених-економістів із питань ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств, методи діалектики для відображення економічних явищ і процесів у постійному взаємозв'язку і взаємозалежності розвитку сільськогосподарських підприємств, метод абстрагування під час дослідження якісних суттєвих боків і взаємозв'язків поняття ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна діяльність сільськогосподарських підприємств може бути досягнута за рахунок системного застосування низки елементів: безпосереднього впливу (планування виробництва та ринку збуту сільськогосподарської продукції, спеціалізація виробництва та розвиток інтеграційних процесів, випуск продукції високої якості, рівень забез-

печення трудовими ресурсами), опосередкованого впливу (ресурсозбереження та зменшення енергоємності виробництва; екологозахисні методи обробітку ґрунту; державне регулювання розвитку сільськогосподарських товаровиробників; технічна оснащеність та модернізація виробництва), елементів, які не беруть участі в процесі виробництва, а лише забезпечують потреби працівників сільськогосподарських підприємств, зокрема соціальна інфраструктура села та розвиток сільських територій (рис. 1).

Досліджувані нами елементи ефективності сільськогосподарських підприємств впливають на результати їхньої діяльності, проте кожен із них діє в одному кінцевому чи проміжному напрямі, зберігаючи в собі системоутворюючий чинник.

Планування виробництва та ринку збуту сільськогосподарської продукції. Ефективна діяльність сільськогосподарських підприємств залежатиме від планування виробництва та ринку

збуту на вироблювану ними сільськогосподарську продукцію. Критерієм ефективності сільськогосподарських підприємств виступає максимізація доходів, яка залежить від розміру валового доходу та обсягу виробництва продукції з одиниці площі, враховуючи такі показники, як урожайність сільськогосподарських культур, якість продукції та продуктивність худоби.

Плануючи виробництво нових продуктів, доцільними є вивчення ринків збуту і потреб споживача, розроблення бізнес-плану, а також правильний розподіл своїх фінансових ресурсів. У процесі планування відбувається розмежування принципів та методів планування на ті, які відповідають наміченим цілям розвитку сільськогосподарських підприємств і забезпечують їх збалансований розвиток, і на ті, які мають лише короткострокові інтереси та не розкривають майбутніх завдань. Тобто без планування виробництва та ринків збуту сільськогосподарської продукції досягти економіч-

Рис. 1. Концептуальні елементи ефективності розвитку сільськогосподарських підприємств

ної ефективності буде дуже важко або практично неможливо.

Планування у сільськогосподарському підприємстві є системою заходів, які сприятимуть зростанню прибутку та підвищенню ефективності використання ресурсів.

Спеціалізація виробництва та розвиток інтеграційних процесів повинні сприяти поєднанню інтересів сільськогосподарських товаровиробників через кінцеві результати виробництва. В Україні поступово створюються різні форми інтеграції виробництва – спеціалізовані підприємства та агрохолдинги, де найповніше досягаються інтеграція виробництва та переробка продукції. У більш масштабних напрямках інтеграція відображає сукупність аграрного виробництва та виробничих відносин для передачі споживачу продукції, яку виробляє сільськогосподарське підприємство. Цьому повинно сприяти створення на селі сільськогосподарських кооперативів, які б сприяли доведенню продукції до товарного вигляду та до споживача, а надалі дасть змогу сформувати раціональну структуру підприємств. Сільськогосподарська кооперація повинна сприяти підвищенню ефективності сільськогосподарських товаровиробників за рахунок внутрішніх мотивацій, стимулів використання своїх конкурентних переваг, виходу на вигідні ринки збуту, пропорційному розподілу ризиків і можливостей отримувати вигоду від господарських операцій.

Під час упровадження спеціалізації виробництва важливим чинником її реалізації виступатиме проблема збалансованого ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Розвиток інтеграційних процесів має на меті встановлення взаємовигідних економічних зв'язків сільськогосподарських та промислових підприємств із доведення готової продукції до кінцевого споживача. Спеціалізація та обсяги виробництва повинні бути економічно обґрунтованими і задовольняти потреби сільськогосподарських підприємств.

Виробництво продукції високої якості. Підвищення якості вироблюваної сільськогосподарської продукції можливе за рахунок широкого впровадження прогресивних технологій нарощення обсягів її виробництва та переробки. Це можна досягти за рахунок зростання врожайності, біологізації технологій та підвищення екологічної безпеки у процесі виробництва.

Сьогодні в Україні поступово впроваджується органічне виробництво, яке сприяє підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, а також поліпшенню здоров'я населення. Якість продукції також може залежати від технологічних чинників.

Рівень забезпечення трудовими ресурсами. Поліпшенню забезпечення сільськогосподарських

підприємств трудовими ресурсами сприяє низка заходів, які впливатимуть на зменшення темпів відтоку працівників працездатного віку із сільської території та поліпшення умов праці на підприємстві для унеможливлення виробничого травматизму. Запровадження автоматизації та механізації робочих процесів сприяють скороченню затрат ручної праці у сільськогосподарських підприємствах. Урівноваження затрат праці протягом року даватиме змогу цілий рік забезпечувати роботою працівників сільськогосподарських підприємств.

Рівень кваліфікації працівників сільськогосподарських підприємств відіграє важливу роль для нарощення трудового потенціалу і водночас сприятиме підвищенню їх ефективності. Забезпечення кваліфікованих кадрів сільськогосподарських підприємств повинно бути з урахуванням нових вимог ринкового середовища та новітніх технологій. Робота в сільськогосподарських підприємствах, як правило, сприяє зайнятості населення та забезпечує відповідний рівень життя селян.

До концептуальних елементів опосередкованого впливу, що мають відношення до ефективності сільськогосподарських підприємств відносять чинники:

Ресурсозбереження та зменшення енергоємності виробництва у сільськогосподарських підприємствах у своїй основі повинно включати енергозбереження, яке надає можливість сільськогосподарським підприємствам знизити обсяг споживання енергоресурсів і водночас включатиме захист навколишнього середовища через упровадження енергоефективного виробництва.

Застарілість та зношеність матеріально-технічної бази зумовлюють ресурсозатратність виробництва.

І.О. Самойленко доводить, що одним із напрямів скорочення витрат на підприємстві є модернізація основних засобів разом із здійсненням енергоощадних заходів [17, с. 515].

Екологозахисні методи обробітку ґрунту. Нові енергоефективні та екологозахисні методи обробітку ґрунту дають змогу поєднувати і значно спростити технологічні операції щодо виробництва сільськогосподарської продукції.

Енергозбереження та впровадження екологозахисних методів обробітку ґрунту може забезпечити підвищення ефективності як у самому сільськогосподарському підприємстві, так і в державі загалом.

Державне регулювання розвитку сільськогосподарських товаровиробників. Важливою проблемою у господарському механізмі ринку виступає проблема ціноутворення. Державне регулювання передбачає договірні та вільні ціни, які повинні запобігати надмірному підвищенню собівартості продукції і, відповідно, зростанню закупівельних цін.

Поряд із цим велике значення також матиме державне регулювання зайнятості працівників сільськогосподарських підприємств, тобто підвищення соціальних гарантій, та розроблення заходів зі стимулювання зайнятості (особливо в зимові періоди).

Сьогодні доцільним буде оздоровлення фінансового стану сільськогосподарських підприємств та забезпечення рівних умов для мобілізації грошових коштів у них та розширення можливостей пошуку ресурсів для виробничого розвитку і, як наслідок, зростання ефективності в сільськогосподарських підприємствах. Проте держава не надає належної підтримки сільськогосподарським підприємствам, що й визначає їх низьку ефективність та продуктивність.

Технічна оснащеність та модернізація виробництва включатиме підвищення якості та надійності техніки, комплексне технічне переоснащення діючих сільськогосподарських підприємств, створення нових переробних цехів у місцях виробництва сировини, розширення виробничих потужностей із випуску продукції із застосуванням прогресивних методів, що, своєю чергою, дасть змогу найповніше зберегти споживчі якості сировини.

Технічна оснащеність сільськогосподарських підприємств, своєю чергою, впливатиме на якість виконаних робіт, підвищення врожайності культур та продуктивності тварин. На рівень технічної оснащеності її зберігання та утримання мають також вплив сезонність виробництва, розташування сільськогосподарських підприємств у різних природно-кліматичних зонах, що зумовлює зростання додаткових витрат на 1 га земельної площі.

Для вирішення питань із технічної оснащеності та модернізації виробництва у сільськогосподарських підприємствах важливим чинником є залучення іноземних інвестицій та створення спільних підприємств.

Елементи, які не беруть участі в процесі виробництва, включають такі складники.

Соціальна інфраструктура села та розвиток сільських територій. Рівень забезпечення соціальної інфраструктури та розвиток сільських територій має системний характер під час здійснення соціально-економічних, трудових та організаційно-технічних завдань, які передбачатимуть: забезпечення мотивації праці, впровадження нових видів послуг, підготовку кадрів для агропромислового сектору та здатності місцевих громад до мотивації та підвищення доходів у сільськогосподарських підприємствах.

Високої ефективності у великих сільськогосподарських підприємствах можна досягти за рахунок взаємодії таких чинників: кращі можливості для зберігання, переробки та реалізації продукції, впровадження новітніх технологій та ефективного їх використання. Дрібнотоварні виробники ефек-

тивно працюватимуть, коли будуть спеціалізуватися на виробництві трудомісткої продукції та об'єднуватися між собою [18, с. 108, 111].

Зазначені показники характеризують та впливають на результати й рівень ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, а також стимулюватимуть до пошуку нових шляхів їх упровадження та використання.

Проводячи дослідження кількісної характеристики розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств, виокремлено їх функціонування за 2005–2016 рр. (рис. 2).

За період 2005–2016 рр. в Україні кількість організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств скоротилася на 1 415 од., або на 10%, і на 753 господарства (5,1%), менше, ніж у 2010 р.

Переважно це відбулося через скорочення кількості підприємств інших форм господарювання на 897 од., або на 59,8%, кооперативів – майже вдвічі (51,5%, або на 783 од.), приватних підприємств – на 371 од., або на 9% та державних підприємств – на 164 од., або на 42,5%.

Сьогодні під час реєстрації організаційно-правових форм перевагу віддають створенню господарських товариств, яких на 2016 р. налічувалося 8 700, що на 800 товариств більше порівняно з 2005 р., тобто на 10,1%.

Незважаючи на скорочення загальної кількості сільськогосподарських підприємств, спостерігаються позитивні зміни в основних показниках діяльності підприємств галузі сільського господарства. У 2010 р. діяльність 69,6% сільськогосподарських підприємств була прибутковою, а в 2015 р. – 88,9% до загальної кількості. Рівень рентабельності відповідно становив 17,5% у 2010 р. та 30,5% у 2015 р. Найнижчий рівень рентабельності спостерігався у 2013 р. – 8,3% [19, с. 51].

До об'єктивних та суб'єктивних причин, що спричинили кількісний спад, можна віднести зростання витрат, нестабільність фінансово-кредитної політики та міграційні процеси.

Висновки з проведеного дослідження. Поки ми не зможемо задовольнити інтереси селянина, не зможемо мати розвинуте сільське господарство.

Сьогодні забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств можна здійснювати:

– за кінцевими результатами (визначення кінцевої мети, а після цього вивчення шляхів їх досягнення, використовуючи досвід фінської школи організації управління на кінцевий результат (Тімо Санталайнена, Еро Воутілайнен, Пертті Порреніе і Йоуко Х. Ніссенена). Дослідження результатів розпочинається з аналізу, після чого визначаються результати, які ми бажаємо отримати для різних рівнів управління. Відповідно до даного досвіду, управління за результатами полягає у тому, що

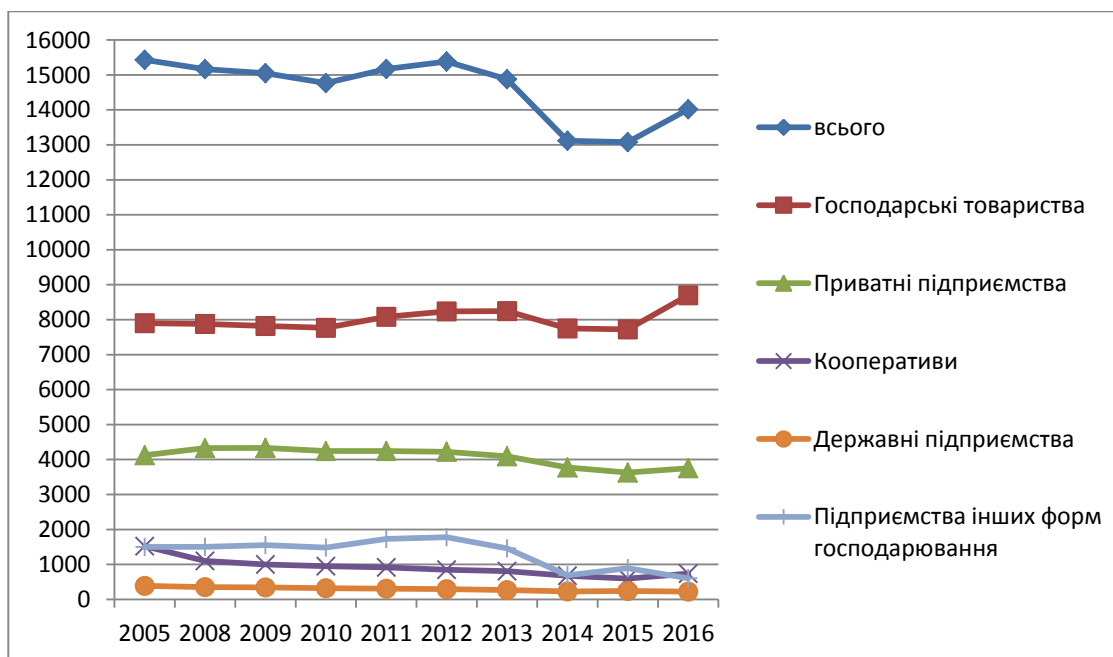

Рис. 2. Кількісна характеристика сільськогосподарських підприємств України за 2005–2016 рр.

Джерело: складено за даними [19, с. 49; 20, с. 49]

жодна організація не представляє ніякої цінності сама по собі, але вона є впорядкованою формою, яка об'єднує окремих індивідів та їх групи для досягнення певних результатів;

– кожен елемент діяльності повинен здійснюватися досконало, тобто якісне виконання окремих технологічних робіт (недобросовісне виконання функцій підприємства призведе до гіршого результату). Інакше кажучи, все, що робиться в процесі аграрних реформувальних, має сприяти досягненню якісно вищого рівня соціального розвитку, в основі якого пріоритетним має бути інтерес селянина-власника;

– елементи господарської діяльності повинні спрямовуватися на кінцеву мету.

Відсутність або недостатнє приділення уваги до досліджуваних елементів ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств обмежує їхню ефективну роботу і подальший стабільний розвиток економіки держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Хейне П. Экономический образ мышления. М.: Новости, 1999. 704 с.
2. Економіка аграрного підприємства: підруч. для екон. і технолог. спец. аграр. вищ. навч. закл I–II рівнів акредитації / С.І. Михайлов, В.В. Ярова, Г.В. Заєць та ін.; за ред. С.І. Михайлова. К.: Укр. центр духов. культ., 2004. 396 с.
3. Маркович Н.В. Напрями розвитку аграрних формувань та шляхи підвищення їх економічної ефективності: дис. ... к.е.н.: 08.00.04. Львів, 2011. 203 с.

4. Косянчук Т.Ф., Галкіна Ю.Г. Результативність діяльності підприємства та її діагностика. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 3. Т. 1. С. 121–124. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_3_1/pdf/121-124.pdf.

5. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.

6. Марцелюх Н.П., Максименко І.А. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка: навч. посіб.; 2-е вид., перероб. і доп. К.: Центр учбової літератури. 2014. 382 с.

7. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; пер. с англ. Москва: Дело, 2000. 704 с.

8. Скрипник Г. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/download/.../52> (16.06.2018).

9. Крілек Й. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва; пер. з чеськ.; наук. ред. М.М. Масенко. М.: Економіка, 1981. 122 с.

10. Економіка підприємств: навч. посіб. / В.Г. Черевко, Ф.В. Горбонос, Г.Б. Іваницька, Н.Ф. Павленчик. Львів: Апріорі, 2004. 384 с.

11. Політична економія: підручник / Г.І. Башнянін, П.Ю. Лазур, В.С. Медведєв. Київ: Ельга, Ніка-центр, 2002. 527 с.

12. Економіка сільського господарства / В.А. Павчак, Р.А. Іванух, В.Г. Поплавський. К.: Вища школа, 1990. 398 с.

13. Економіка аграрного підприємства: підруч. для екон. і технолог. спец. аграр.вищ. навч. закл I–II рівнів акредитації / С.І. Михайлов, В.В. Ярова, Г.В. Заєць та ін.; за ред. С.І. Михайлова. К.: Укр. центр духов. культ., 2004. 396 с.

14. Полятикін С.О. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності підприємств. Вісник ОНУ ім. О.І. Мечнікова. Економіка. 2017. Т. 22. Вип. 12 (65). С. 110–113.

15. Вакульський О., Драгун Л. Інтегральний показник для аналізу ефективності виробництва. Економіка України. 1995. № 9. С. 54.

16. Hu Min, Xuwei Huang. Economic efficiency of enterprises assessment based on multivariate statistical analysis method. International Conference on Quality, Reliability, Risk, Maintenance, and Safety Engineering 15–18 June 2012. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/6246386/> (22.06.2018).

17. Самойленко І.О. Оцінка ефективності енергоощадних заходів підприємства: методологічний підхід. Економіка та суспільство. 2018. № 14. С. 515–521. URL: http://economyandsociety.in.ua./journal/14_ukr/72.pdf.

18. Економіка сільського господарства: навч посіб. / В.К. Збарський, М.Ф. Бабієнко, М.М. Кулаєць та ін.; за ред. проф. В.К. Збарського. К.: Агроосвіта, 2013. 352 с.

19. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2014 рік. К.: Державна служба статистики України, 2015. 379 с.

20. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2015 рік. К.: Державна служба статистики України, 2016. 360 с.

REFERENCES:

1. Heyne P. (1999). *Ekonomicheskiiy obraz myshleniya*. [The economic way of thinking] Moscow: Novosti. (in Russian)

2. Mykhailov S. I., Yarova V. V., Zaiets H. V. ta in. (2004). *Ekonomika aharnoho pidpriemstva* [The economy of the agrarian enterprise] Kyiv: Ukr. Tsentru dukhov. Kult, 396 p. (in Ukrainian)

3. Markovych N. V. (2011). *Napriamy rozvytku ahrarykh formuvan ta shliakhy pidvyshchennia yikh ekonomichnoi efektyvnosti* [Directions of development of agrarian formations and ways to increase their economic efficiency]. (PhD Thesis), Lviv: Lviv National Agrarian University.

4. Kosianchuk T. F., Halkina Yu. H. (2009). *Rezultatyvnist diialnosti pidpriemstva ta yii diahnozyka*. [Efficiency of enterprise activity and its diagnostics]. Khmelnytsky National University, No. 3, T. 1. pp. 121-124. Available at: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_3_1/pdf/121-124.pdf

5. Andriichuk V. H. *Ekonomika ahrarykh pidpriemstv* [Economics of agrarian enterprises] Kyiv: KNEU, p. 624. (in Ukrainian)

6. Martseliukh N. P., Maksimenko I. A. (2014). *Istoriia ekonomics ta ekonomichnoi dumky. Politychna ekonomika. Mikroekonomika. Makroekonomika*. [History of Economics and Economic Thought. Political economy Microeconomics. Macroeconomics] Kyiv: Tsentru uchbovoi literatury, p. 382. (in Ukrainian)

7. Mascon M. Kh., Albert M., Hedouri F. (2000). *Fundamentals of Management* [Osnovy menedzhmenta] Moskva: Delo. (in Russian)

8. Skrypnyk H. (2016) *Pidvyshchennia efektyvnosti silskohospodarskoho vyrobnytstva v suchasnykh umovakh* [Improving the efficiency of agricultural production in modern conditions] Available at: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/download/.../52> (16.06.2018).

9. Krilek Y. (1981). *Ekonomichna efektyvnist silskohospodarskoho vyrobnytstva*. [Economic efficiency of agricultural production] M. : "Ekonomika" (in Russian)

10. Cherevko V. H. Horbonos F. V., Ivanytska H. B., Pavlenchuk N. F. (2004). *Ekonomika pidpriemstv: Navch. posib*. [Economics of enterprises. Teaching. Manual]. Lviv: Apriori. (in Ukrainian)

11. Bashnianin H. I., Lazur P. Yu., Medvediev V. S. (2002). *Politychna ekonomia: Pidruchnyk* [Political economy: Textbook] Kyiv : Elha, Nika-tsentru. (in Ukrainian)

12. Pavchak V. A., Ivanukh R. A., Poplavskyi V. H. (1990). *Ekonomika silskoho hospodarstva*. [Agricultural Economics]. Kyiv: Vyshcha shkola. (in Ukrainian)

13. Mykhailov S. I., Yarova V. V., Zaiets H. V. ta in. (2004). *Ekonomika aharnoho pidpriemstva: Pidruchnyk* [The economy of the agrarian enterprise: Textbook]. Kyiv: Tsentru dukhov. Kult. (in Ukrainian)

14. Poliatykin S. O. (2017). *Otsinka efektyvnosti investytsiinoi diialnosti pidpriemstv* [Estimation of the efficiency of investment activity of enterprises] *Visnyk ONU im. O. I. Mechnikova. "Ekonomika"*. Tom 22, Vyp. 12 (65), pp. 110-113. (in Ukrainian)

15. Vakulskyi O., Drahun L. (1995). *Intehralnyi pokaznyk dlia analizu efektyvnosti vyrobnytstva*. [Integral indicator for the analysis of production efficiency] *Ekonomika Ukrainy*. No. 9. pp. 54 (in Ukrainian)

16. Hu Min, Xuwei Huang. (2012). *Economic efficiency of enterprises assessment based on multivariate statistical analysis method*. International Conference on Quality, Reliability, Risk, Maintenance, and Safety Engineering 15-18 June 2012 Available at: <https://ieeexplore.ieee.org/document/6246386/> (22.06.2018)

17. Samoilenko I. O. (2018). *Otsinka efektyvnosti enerhooshchadnykh zakhodiv pidpriemstva: metodolohichniy pidkhid* [Estimation of efficiency of energy saving measures of the enterprise: a methodological approach] *Ekonomika ta suspilstvo*. V. 14. pp. 515-521. Available at: http://economyandsociety.in.ua./journal/14_ukr/72.pdf (10.07.2018)

18. Zbarskyi V. K., Babiienko M. F., Kulaiets M. M., Syniavska I. M., Khomenko M. P. (2013). *Ekonomika silskoho hospodarstva: navch posib*. [Economics of agriculture: a guide]. Kyiv: Ahrosvita. (in Ukrainian)

19. *Statystychnyi zbirnyk "Silke hospodarstvo Ukrainy" za 2014 rik*. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2015, 379 p.

20. *Statystychnyi zbirnyk "Silke hospodarstvo Ukrainy" za 2015 rik*. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016, 360 p.

Balaniuk I.F.

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Department of Accounting and Auditing

Shelenko D.I.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Auditing,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**THE EFFICIENCY OF DEVELOPMENT OF FARMING AGRICULTURAL ENTERPRISES
OF DIFFERENT ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS IN THE CONDITIONS OF HETEROGENEITY**

Quantitative analysis of organizational and legal forms of agricultural enterprises in Ukraine has been conducted in the article. Conceptual elements of the efficiency of the development of enterprises have been defined, in particular, they are divided into three types: direct influence (production planning and marketing of agricultural products; specialization of production and development of integration processes; production of high quality; level of provision of labour resources); indirect influence (resource conservation and reduction of energy intensity of production; environmental protection methods of soil cultivation; state regulation of development of agricultural commodity producers; technical equipment and modernization of production), and items that do not participate in the production process (social village infrastructure, development of rural territories).

It has been emphasized that one of the directions of liquidation of crisis phenomena in the organizational and legal forms of agricultural enterprises is the improvement of the technological base, which will involve the development of new and improved existing technical means, available technical service, and optimization usage of all material resources.

It has been determined that state regulation of employment of agricultural enterprises should include an increase of social guarantees and development of measures to stimulate employment, especially in winter periods. It will also be desirable to improve the financial condition of agricultural enterprises and to ensure equal conditions for mobilizing cash and to expand the possibilities for finding resources for the development and, as a consequence, the increase in their efficiency. However, the state does not provide an adequate support to agricultural enterprises, which determines their low productivity and efficiency.

It has been investigated that problems concerning the increase of production capacities of their modernization and technological renovation in the branches of agriculture should be among the most priority. The financial support of agricultural enterprises will depend on a sufficient technical and technological upgrade of production. Indeed, it is modernization, technological upgrading, and provision of modern means of production in agricultural enterprises that will increase their efficiency and obtain profits from their activities.

The article proves that the lack or insufficient attention to the investigated elements of effective activity of agricultural enterprises restricts their effective operation and the further stable development of the state economy.